

МІГРАЦІЙНЕ СИРИТСТВО ЯК НОВА СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

УДК 159.9:82–343:84

ДУРКАЛЕВИЧ І.В.

старший викладач, PhD у галузі психології
Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Львів

У статті порушено проблему міграційного сирітства. Охарактеризовано поняття міграційного сирітства та чинники, які призводять до його появи. Зроблено короткі віднесення до результатів власних емпіричних досліджень аналізованої проблематики, у яких звернено увагу на психологічні проблеми дітей, зокрема емоційні, що виникають внаслідок відсутності батьків з приводу довготривалої заробітчанської еміграції.

Ключові слова: заробітчанська еміграція, сирітство, міграційне сирітство, сім'я, молодь.

МИГРАЦИОННОЕ СИРОТСТВО КАК НОВАЯ СОЦИАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА

В статье поднята проблема миграционного сиротства. Охарактеризовано понятие миграционного сиротства и факторы, которые приводят к его появлению. Сделаны краткие ссылки к результатам собственных эмпирических исследований рассматриваемой проблемы в которых обращено внимание на психологические проблемы детей, в частности эмоциональные, возникающие вследствие отсутствия родителей из за длительной трудовой эмиграции.

Ключевые слова: трудовая эмиграция, сиротство, миграционное сиротство, семья, молодежь.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Тематика, порушена у даній статті, стосується актуальної, важливої та ще не до кінця пізнаної соціальної проблеми – міграційного сирітства. В останні роки, спостерігається помітне зацікавлення цією проблематикою, яка часто фігурує також у засобах масової інформації, однак ще недостатньо окреслена у науковому дискурсі, зокрема психологічному. Згідно із найновішими дослідженнями американських [22], [23], [3] та західноєвропейських [6], [19] науковців, недостатньо вивченим й надалі залишається питання зростання дітей у сім'ях, роз'єднаних внаслідок заробітчанської еміграції батьків, що й зумовлює **актуальність** теми запропонованого дослідження. Бракує досліджень такого типу й на Україні, а більшість з тих, що є, носить, радше, популярний та науково-популярний характер.

Одним із найважливіших середовищ для розвитку та становлення особистості є сім'я. На вагому роль сім'ї для розвитку особистості звертає увагу низка науковців, зокрема З. Тишка, зазначаючи, що сім'я: «У своєму зінтегрованому універсалізмі

соціального і психосоціального функціонування є – як до цього часу – незамінна й неможливо собі уявити її відсутність у суспільстві [...]. Людство й досі не створило іншої інституції, яка могла б успішно замінити сім'ю і не відомо, чи вдасться це зробити у майбутньому» [24, 152]. Постіндустріальність занурила сім'ю у нові соціальні, економічні і культурні умови, але не підважила її ключової ролі в житті особистості та спільноти. Її символічний статус й надалі залишається пунктом віднесення для інших змодифікованих (альтернативних) форм людського співіснування. Функціонування сім'ї великою мірою залежить від належно реалізованого батьківства. Батьки повинні виконувати свої завдання та обов'язки згідно із моделлю «достатньо добрих батьків» шляхом здійснення низки функцій, серед яких:

біопсихічні (*прокреаційні* – народження дітей, що створює можливість реалізації потреби батьківства; *сексуальні* – реалізація сексуальних потреб подружжя);

економічні (*матеріально-економічні* та їх підфункції – продукційна, заробітня, господарча/майнова; *виховного забезпечення*, яка включає три основні напрямки – фізичну й матеріальну допомогу та психічну підтримку);

функції суспільного спрямування (*стратифікаційні* розташування сім'ї в системі глобального суспільства, її позиція з огляду на приналежність до окремої соціальної макроструктури – професійно-соціальної категорії) та *легалізаційно-контролюючі* (контрлювання старшими членами сім'ї дотримання норм та звірців поведінки, прийнятих у сім'ї);

соціопсихологічні (*соціалізаційно-виховні* – впровадження дитини у світ культури даного суспільства, приготування до виконання соціальних ролей в сім'ї та суспільстві; *культурні* – ознайомлення дитини з культурою даного суспільства, його системою цінностей, навчання культурної активності; *релігійні* – виховання покоління у релігійному дусі й виконання релігійних обов'язків; *рекреаційно-товариські* – актуалізація простору дому сім'ї як місця відпочинку та психічної релаксації, встановлення дружніх взаємин між членами сім'ї; *емоційно-експресивні* – реалізація найважливіших емоційних потреб членів сім'ї та потреби вираження особистості) [26].

Однією з найважливіших функцій сім'ї є емоційна функція. Як зазначає Ян Павло II, «Першим місцем, де розпочинається процес виховання молодого людини, є родинний дім. Кожна дитина має природне та невід'ємне право приналежності до власної сім'ї: батьків, братів та сестер, серед яких вона пізнає, що є особою, яка потребує любові і цим почуттям може обдарувати інших, зокрема найближчих людей» [14, 32]. Тож, найсприят-

ливішим середовищем для розвитку особистості є повна сім'я, яка забезпечує реалізацію низки функцій. Сім'ю трактуємо як певну систему. Представники системного підходу до розуміння сім'ї М. де Барбаро [1], Д. Філд [12], В. Сатір [21] зазначають, що лише та сім'я, котра функціонує належним чином, створює оптимальні умови для адекватного розвитку особистості, здатна підготувати її до багатовимірної та ефективної зустрічі з соціально-культурним макросвітом та передати найважливіші людські цінності.

Функціонування сім'ї тісно пов'язане із суспільством, а істотні зміни, які відбуваються у суспільстві, відображаються на функціонуванні сім'ї й навпаки. Взаємозв'язок сім'ї та суспільства розкривають у своїх працях сучасні західноєвропейські науковці, серед яких З. Тишка [24], [25] та Г. Цудак [5]. Зокрема З. Тишка зазначає, що «Глобальне суспільство, а конкретніше, котрась із його стадій (преіндустріальне, індустріальне, постіндустріальне) водночас із ієрархічним суспільним укладом впливають на сім'ю, модифікуючи її та її підсистеми, а модифікована сім'я своєю чергою впливає на суспільство глобально» [25, 14]. Г. Цудак підкреслює, що «Всі зміни в макросоціалній системі мають певний вплив на функціонування малої соціальної групи, якою є сім'я» [5, 7]. Тож, будь-які макросоціалні зміни отримуватимуть своє відображення у функціонуванні сім'ї, яка часто виступає «залежною змінною».

Сучасність ставить перед інститутом сім'ї нові виклики. Функціонування сім'ї тісно пов'язане з умінням радити собі з багатьма викликами. Одним із таких викликів для сучасної української сім'ї є заробітчанська еміграція, яка попри численні матеріальні користі, пов'язана з низкою загроз і втрат. Чимало науковців [6], [20], [4], [2] розглядає заробітчанську еміграцію як одну із загроз сімейного життя. Так, Г. Цудак, підкреслює: «Міграція та еміграція батьків є негативним макросоціалним явищем, яке має вплив на організацію сімейного життя та його функціонування» [4, 33]. В. Плуценнік, зазначає що «Заробітчанська еміграція, яка мала б бути короткотривалою, часто становить початок нового життя» [20]. Дослідники міграційних процесів С. Кестел і М. Дж. Міллер [2] вказують на фемінізацію сучасної міграції, наголошуючи на тому, що міграція жінок тягне за собою серйозні наслідки для функціонування сім'ї.

Аналіз основних досліджень і публікацій, присвячених даній проблематиці. Типологічний підхід до розуміння сім'ї з відсутнім одним із її членів через заробітчанську еміграцію вказує не лише на структурні зміни, але й на кардинальні зміни у функціонуванні усєї сім'ї як системи, а також її підси-

тем – подружньої/батьківської, підсистеми дітей. Батьки у такого типу сім'ях не можуть повноцінно реалізовувати свої завдання та обов'язки, а також виконувати важливі функції. Зокрема, спостерігається неможливість повноцінної реалізації емоційної функції батьками, що призводить до появи почуття самотності у кожного з членів сім'ї, зокрема дітей. Цю проблему піднімає у своїх працях низка американських та західноєвропейських науковців, серед яких: Г. Цудак [4], [5], К. Пежхала [19], С. Кестел і М. Дж. Міллер [2], С. Козак [15]. Так, наприклад Г. Цудак вказує на емоційну дисфункцію заробітчанської сім'ї [4, 34] та [5, 8]. С. Кестел і М. Дж. Міллер зауважують, що «Завдяки праці матерів-мігранток діти можуть досягти вищих стандартів життя та здобути кращу освіту, однак вони зазнають великих емоційних втрат» [2, 291]. С. Козак зазначає, що «[...] діти потребують «емоційних взаємин» з батьками. Виїзд батьків за кордон та залишення дитини (навіть під найкращою опікою) породжує відсутність батьківської близькості і дитина є самотньою [15, 124].

Виділення невирішених проблем, яким присвячено статтю. Дослідники проблеми сирітства З. Венгерські [28], С. Козак [15], Т. Є. Олеарчик [16], виокремлюють дві форми сирітства – природню (натуральну) та соціальну. Під першою з них розуміють ситуацію, коли один або ж обидвоє батьків померли, для цього випадку існують відповідники – напівсирота чи кругла сирота. Під другою формою сирітства розуміють ситуацію, коли батьки не хочуть або ж не можуть забезпечити належне піклування про дітей. Аналізуючи причини сирітства С. Козак [15] зазначає, що вони можуть бути макросоціальними (опосередковані або ж зовнішні) та мікросоціальними (внутрішні або ж безпосередні), які пов'язані з невідповідним функціонуванням сім'ї. Дослідниця проблеми сирітства Т. Є. Олеарчик зазначає, що поняття «соціальне сирітство» має чимало «відтінків», воно є багатоаспектним, однак завше є наслідком порушення функціонування сім'ї або ж її патології [16]. Дослідниця також підкреслює, що «Сучасний термін «сирітство» окреслює дітей, які мають обидвох батьків, або ж одного з них, однак зазнають невиконання батьками опікунсько-виховних функцій або ж має місце загальна дисфункція сім'ї як спільноти» [16, 105]. Т. Є. Олеарчик вирізняє міграційне сирітство як різновид соціального сирітства [16, 108]. К. Пежхала, наголошує на тому, що «Кожен випадок розлучення сім'ї є некорисним для дитини, навіть якщо від'їжджає один із батьків. Діти погано переживають розлуку і хоча й мають батьків, почуваються сиротами» [19, 373].

У сучасному західноєвропейському науковому дискурсі з'являються нові терміни на позначення сімей, які виховують

дітей на віддалі, що зумовлено працевлаштуванням батьків в іншій країні – так звані «транснаціональні сім'ї» [18], «транснаціональне материнство» [17], «батьківство на віддалі» [27]. Хоч поняття «транснаціональна сім'я» не є чимось цілковито новим, бо й раніше «мігранти залишали членів своєї сім'ї у країні походження, які згодом приїжджали до них, чи мало місце воз'єднання сім'ї після повернення емігранта на батьківщину» [18]. Однак, для давньої міграції сім'ї характерна була така схема: „Хронологічно, першим мігрував батько, вислав кошти до дому, а пізніше, як тільки дозволяла фінансова можливість, забрав дружину і дітей” [Цит. за: 23, 626]. Сьогоднішня ж транснаціональна сім'я твориться «міграцією жінок». Масова міграція жінок, зокрема матерів, спричинилася до появи нового явища – «транснаціонального материнства» [13], [17], [18] тобто просторово-часової відсутності матері з приводу заробітчанської еміграції, яка передбачає залишення сім'ї на батьківщині.

Варто однак зауважити, що не кожен заробітчанську сім'ю можна віднести до транснаціональної сім'ї. Дослідники проблеми транснаціоналізму, зокрема С. Вертовек, підкреслюють, що «транснаціональність», у сучасному розумінні цього слова, передбачає регулярний і тривалий соціальний зв'язок» [27, 18] і далі: «не всіх мігрантів можна назвати транснаціональними [...] якщо говорити про практику перетину кордону: скільки?, як «часто»? у який спосіб?» [27, 19]. Складно й назвати сучасну українську заробітчанську сім'ю транснаціональною (з огляду на її нелегальність). Результати власних досліджень вказують на спорадичні контакти батьків-емігрантів з дітьми [див. 8]. Як зазначає М. Дзенглевскі, «Емпіричні дослідження підважують теорію транснаціоналізму [...]. Її застосування можна обмежити до певних соціально-професійних категорій мігрантів: молодих, самотніх, з освітою, тих, які походять з великих міст, налаштованих на індивідуальний розвиток й успіх. Цілком по-іншому сприймається буття «тут» і «там» мігрантами, які мають сім'ї та дітей» [11, 8].

Метою статті є аналіз наслідків довготривалої заробітчанської еміграції батьків для функціонування сім'ї та зростаючої у ній молоді.

Завдання дослідження:

- 1) розкрити значення сім'ї для емоційного розвитку молоді.
- 2) показати як зміни, які відбуваються в сім'ї внаслідок довготривалої заробітчанської еміграції батьків, здатні впливати на емоційну сферу дітей, які у ній зростають.

Новизну дослідження вбачаємо у тому, що воно є спробою пізнання функціонування заробітчанської сім'ї та її впливу на емоційну сферу зростаючої у ній молоді.

Результати дослідження

У статті представлено результати проведених емпіричних психологічних досліджень української молоді із різних типів сімей: повних, тимчасово неповних (заробітчанських), тривало неповних (розлучених). Саме такий добір груп дає можливість порівняти та глибше зрозуміти проблеми та специфіку функціонування заробітчанських сімей та їх впливу на дітей, які у них виховуються. Дослідження проведено на вибірці 183 осіб (92 дівчини та 91 хлопець) у віці 14-17 років з західних теренів України (Львівська область). Зазначимо, що досліджувалась проблема впливу довготривалої заробітчанської еміграції батьків на зростаючу молодь. Окрему увагу у дослідженні цієї проблеми приділялось емоційній сфері. Нижче у короткій формі представлено головні висновки за результатами кількісних та якісних досліджень.

Так, результати кількісного дослідження почуття самотності молоді із заробітчанських сімей, представлені у статті *«Почуття самотності у молоді із заробітчанських сімей»* [див. 29], дають підставу стверджувати, що «Довготривала відсутність батьків одного (чи обидвох), зумовлена заробітчанською еміграцією, спричиняється до посилення почуття самотності у дітей. [...] Молодь із заробітчанських сімей у порівнянні з молоддю із розлучених сімей перебуває у значно складнішій життєвій ситуації, зумовленій нестабільністю внутрісімейних взаємин» [29, 71], що у свою чергу накладає відбиток на самопочуття молоді та взаємини з близькими.

Дослідження емоційної атмосфери у заробітчанських сім'ях представлені у статті *«Емоційна атмосфера сім'ї з перспективи молоді із заробітчанських сімей»* [див. 8] дало змогу виявити порушення взаємин на осі батьки – діти та наявність низки емоційних проблем у молоді, зокрема, почуття самотності.

Подібні результати отримано із застосуванням якісних методів досліджень, що представлено у статті *«Проективний «образ Я» у молоді із заробітчанських сімей»* [див. 9]. Результати цього дослідження дають підставу висновувати, що «Відсутність щоденних позитивних відносин з батьками, переживання складних ситуацій у сім'ї, спричинених довготривалою відсутністю батьків у зв'язку із заробітчанською еміграцією, сприяє порушенню потреби приналежності у молоді і проявляється у вигляді численних негативних емоцій і порушених відносин з батьками [9, 51]. Порівняльний аналіз відмінностей молоді із різних типів сімей у плані емоційних характеристик (тривожність, агресивність, де-

пресивність) вказує на те, що молодь із заробітчанських сімей відрізняється від молоді двох порівнюваних груп з огляду на наявність негативних емоційних характеристик: «Малюнки молоді з повних сімей виражають почуття безпеки і позитивних відносин з батьками, забезпечують менш негативні почуття і конфлікти, які у свою чергу створюють більш сприятливі умови для розвитку позитивного «Я-образу» у молоді» [9, 51].

Окремі обширні лонгітюдні дослідження негативних наслідків міграційної розлуки та низки психологічних проблем (емоційних травм) яких зазнає молодь внаслідок міграційної розлуки з батьками проілюстровано у статтях – «*Переживання симбіотичної травми молоддю, яка виховується у заробітчанських сім'ях*» [див. 7] та «*Одночасно тут і там? До проблеми сучасного транснаціонального материнства*» [див. 10]. Остання порушує, зокрема, питання проблеми функціонування транснаціональної сім'ї та її впливу на зростаючу у ній дитину.

Результати власних досліджень виявили також проблеми, які мають місце у заробітчанських сім'ях, зокрема те, що на 61 родину заробітчаних припало: 15 розлучень внаслідок довготривалої еміграції одного з батьків; вчинене самогубство як знак протесту проти довготривалої відсутності дружини та її небажання повертатися на батьківщину; зафіксовано випадок зникнення безвісти одного з батьків на еміграції. Тож, з впевненістю можна стверджувати, що довготривала заробітчанська еміграція впливає на появу нових типів сімей, т. зв. «вікендових сімей», «віденського подружжя», або ж призводить до цілковитого розпаду подружжя. Серед головних мотивів заробітчанської еміграції й надалі залишаються економічні. Так, досліджувані зазначили, що головними причинами виїзду батьків на заробітки були: важкий матеріальний статус сім'ї (37,7%); потреба більшої кількості грошей (32,8%); безробіття батьків (21,3%); 8,2% виїздів зумовлено потребою купівлі житла, завершення будівництва дому, повернення боргів [8, 244].

Представлені результати якісного та кількісного дослідження є достатніми для того, щоб зробити висновок про негативний вплив довготривалої міграційної розлуки батьків та дітей, що відображається у низці емоційних проблем молоді. Результати власного дослідження окреслюють багатоаспектність цієї проблеми, яка потребує подальшої уваги науковців та пошуків ефективних методів її попередження та розв'язання. Адже, як зазначає дослідниця проблеми міграційного сирітства Т. Є. Оларчик, «Синдром сирітства залишається до кінця життя, навіть після всиновлення, а також у самостійному дорослому житті, особливо тоді, коли у пам'яті дитини закарбувався травматичний досвід з родинного дому» [16, 108].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Заробітчанська еміграція й надалі залишається багатоаспектним та малопізнаним явищем, яке потребує ще чималой кількості досліджень. Представлений аналіз власних емпіричних досліджень дає підставу стверджувати, що довготривала заробітчанська еміграція хоча б одного з батьків впливає на емоційні взаємини дітей з батьками та самопочуття молоді у сім'ї. Результати емпіричних досліджень підтверджують, що довготривала заробітчанська еміграція хоча б одного з батьків впливає на порушення виконання функцій сім'єю, зокрема емоційної, що, своєю чергою, спростовує розповсюджений міф про те, що емоційні потреби дітей можуть заспокоїти інші члени сім'ї чи опікуни. Реалізація емоційної функції батьками є необхідною умовою здорового розвитку особистості і формується лише завдяки присутності батьків та щоденних, наповнених любов'ю, емоційних контактів з дітьми. Батьки повинні брати до уваги той факт, що сім'я є надзвичайно важливим чинником формування особистості, особливо у плані впливу на емоційну сферу дітей. Окрім цього, варто пам'ятати, що заробітчанська еміграція одного з батьків не лише ускладнює, а інколи й унеможливорює належне функціонування сім'ї, загрожує її цілісності.

Серед важливих питань, які потребують подальшого розв'язання, можна виокремити наступні:

- 1) проведення низки психологічних та педагогічних досліджень з метою поглибленого вивчення проблем міграційного сирітства;
- 2) просвітницька робота психологів та соціальних педагогів з батьками з метою попередження проблеми міграційного сирітства;
- 3) просвітницька робота з педагогами;
- 4) створення групи спеціалістів (педагогів, психологів, правознавців) з метою надання фахової допомоги міграційним сиротам.

Дана стаття є спробою привернути увагу психологів, педагогів й батьків, які емігрували (або ж планують емігрувати за кордон в пошуках заробітків), до проблеми негативних наслідків довготривалої розлуки дітей та батьків.

Література

1. Barbaro M. de. Struktura rodziny // B. de Barbaro (red.). Wprowadzenie do systemowego rozumienia rodziny. – Kraków: Collegium Medicum UJ, 1994. – S. 45 – 55.
2. Castles S., Miller M. J. Migracje we współczesnym świecie. – Warszawa: Wydawnictwo PWN, 2011. – 422 s.

3. Clark R. L., Glick J. E., Bures R. M. Immigrant Families Over the Life Course // *Journal of Family Issues*. – 2002. – № 6. – P. 852 – 872.
4. Cudak H. Mikrospołeczne uwarunkowania osamotnienia dziecka we własnej rodzinie // *Pedagogika Rodziny. Family Pedagogy*. – 2011. – № 1(3–4). – S. 33 – 42.
5. Cudak H. Zaburzenie struktury rodziny jako konsekwencja makrospołecznych uwarunkowań // *Pedagogika Rodziny. Family Pedagogy*. – 2012. – № 2(4). – S. 7 – 17.
6. Danilewicz W. Sytuacja życiowa dzieci w rodzinach migracyjnych. – Białystok: Trans Humana, 2006. – 192 s.
7. Durkalewych I. Doznawanie traumy symbiotycznej przez młodzież wychowującą się w rodzinach emigrantów zarobkowych. Studium przypadku // *Studia Pedagogiczne. Problemy społeczne, edukacyjne i artystyczne*. Kielce. – 2013. – Tom 22. – S. 283 – 297.
8. Durkalewych I. Emocjonalna atmosfera rodziny w percepcji ukraińskiej młodzieży z rodzin emigrantów zarobkowych // *Roczniki Nauk o Rodzinie*. – 2013. – Tom 5. – № 60. – S. 239 – 260.
9. Durkalewych I. Projekcyjny obraz siebie młodzieży z rodzin emigrantów zarobkowych // *Studia Psychologica. UKSW*. – 2013. – № 13 (1). – S. 35 – 54.
10. Durkalewych I. Zarówno tu, jak i tam? Ku problemowi współczesnego macierzyństwa transnarodowego // M. Boczkowska, E. Tymoszuć, P. Zielińska (red.). *Wychowanie. Profilaktyka. Terapia. Szanse i zagrożenia*. – Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2012. – S. 115 – 129.
11. Dzięglewski M. Współczesne studia migracyjne jako wielowymiarowa układanka // [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.ifis.up.krakow.pl/studia_sociologica/images/SS_IV_2/Dzieglewski2.pdf
12. Field D. Osobowości rodzinne. Zrozumienie korzeni swojej osobowości. Kluczem do zrozumienia siebie i innych. – Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Logos”, 1996. – 208 s.
13. Hondagneu-Sotelo P., Avila E. „I’m Here, but I’m There”: The Meanings of Latina Transnational Motherhood” // *Gender and Society*. – 1997. – №11(5) . – P. 548 – 577.
14. Jan Paweł II. *Dzieci w rodzinie* // *Rodzina. Księgi myśli i wiary*. Kraków: Drukarnia Narodowa, 2008. – S. 26 – 34.
15. Kozak S. Patologia eurosieroctwa w Polsce. Skutki migracji zarobkowej dla dzieci i ich rodzin. – Warszawa: Difin, 2010. – 230 s.
16. Olearczyk T. E. Sieroctwo i osamotnienie. Pedagogiczne problemy kryzysu współczesnej rodziny. – Kraków: Wydawnictwo WAM, 2007. – 291 s.
17. Parreñas R. S. Transnational Mothering: A Source of Gender Conflicts in the Family // *North Carolina Law Review*. – 2010. – № 88. – P. 1825 – 1856.
18. Parreñas R. S. Understanding the Backlash: Why Transnational Migrant Families Are Considered the „Wrong Kind of Family” in the Philippines // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://globalchild.rutgers.edu/pdf/Salazar%20Parrenas%20Research%20Note.pdf>
19. Pierzchała K. Masz mało czasu. Pomyśl. Dziecko albo „saksy”. Nowe zagrożenie XXI wieku // A. Popławska (red.). *Oblicza edukacji w*

- zmierzającym się społeczeństwie. – Białystok: Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białym Stoku, 2012. – S. 372 – 376.
20. Płuciennik W. Eurosieroctwo // [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.pluciennik.net/pdf/WSE_ZSC_WSP_2010_PluciennikWojciech_Eurosieroctwo.pdf
 21. Satir V. Rodzina. Tu powstaje człowiek. – Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2000. – 357 s.
 22. Smith A., Lalonde R. N., Johnson S. Serial Migration and Its Implications for the Parent-Child relationship: A Retrospective Analysis of the Experiences of the Children of Caribbean Immigrants // Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology. – 2004. – № 2. – P. 107 – 122.
 23. Suárez-Orozco C., Todorova I. L. G., Louie J. Making Up For Lost Time: The Experience of Separation and Reunification Among Immigrant Families // Family Process. – 2002. – № 41. – P. 625 – 643.
 24. Tyszka Z. Rodzina w świecie współczesnym – jej znaczenie dla jednostki i społeczeństwa // T. Pilch, J. Lepalczyk (red.). Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie. – Warszawa: Żak, 1995. – S. 137 – 154.
 25. Tyszka Z. Rodzina we współczesnym świecie. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2003. – 134 s.
 26. Tyszka Z. System metodologiczny wieloaspektowej integralnej analizy życia rodzinnego. – Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2001. – 145 s.
 27. Vertovec S. Transnarodowość. – Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2012. – 212 s.
 28. Więgiński Z. Sieroctwo społeczne w Polsce i próby jego kompensowania // A. Karpińska (red.), Edukacyjne tendencje XXI wieku w dialogu i perspektywie. – Białystok: Wydawnictwo Trans Humana, 2005. – S. 225 – 234.
 29. Дуркалевич І. В. Почуття самотності у молоді із заробітчанських сімей // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України – Житомир: “Вид-во ЖДУ ім. І. Франка”, 2014. – Том VII Екологічна психологія. – Випуск 35. – С. 65 – 74.

The article deals with the issue of migratory orphanhood. The concept of migratory orphanhood and the causes of its appearance are characterized. There are provided short references to the results of personal empiric research of the analyzed problem in which great attention is paid to children's psychological problems, emotional ones in particular, that appear as a result of prolonged absence of parents due to durable emolumentary emigration.

Key words: *emolumentary emigration, orphanage, migratory orphanhood, family, youth.*